

X. Hafta:

d) Petrus Abelardus (1079-1142) ve Beş Tümel: Salisbury’li Johannes’in bildirdiğine göre, bir diğer adı da “Peripateticus Palatinus” olan Petrus Abelardus, ilk gençlik yıllarında geldiği Paris’te diyalektik ve Tanrı bilimi (İlahiyat) öğrenimi görmüş; hemen hemen tüm enerjisini mantık felsefesine, Tanrı bilim ve ahlak felsefesine adanmıştır. Dolayısıyla, diyalektikle, gramer ve retoriğe son derece önem ve ağırlık vermiştir. Aristoteles’in Porphyrios ve Boethius tarafından yorumlanan mantık anlayışına bağlanan Abelardus, kurduğu okullarda öncelikle, diyalektik dersleri daha sonra da, Tanrıbilim dersleri vermiştir. Onun asıl ilgi alanı, nesnel dünyası değil, düşüncelerin dilsel kuruluşudur. Esasında, bu da gramer, retorik ve diyalektikten başka bir şey değildir. O halde o, yedi hür sanatın sadece ‘trivium’ alanına giren çalışmalar yapmıştır diyebiliriz. Ünlü tümeler tartışmasına, diyalektiğinde büyük bir yer ayıran Abelardus, ne kavram realizminin ne de nominalizmin çıkmazlarına girmiştir. Çünkü ona göre tümel dildedir. Bu durumda, ahlak felsefesinin kavramları, Tanrıbilimin söz konusu ettiği dogmalar da birer tümel olurlar. Bunların hepsi, dilde, bağlamlarına göre yer alırlar. Porphyrios’un *Isagoge* adlı yapıtında ortaya koyduğu üç önemli soruyu *Logica Igrerientibus* (*Porphyrios Üzerine Yorumlar*) adlı eserinde ayrıntılarıyla inceleyen Abelardus, cinslerin ve türlerin gerçeklik alanında olmadıklarını, buna karşılık, içleri boş kalıplar olarak dilde de yer almadıklarını, ama onların anlamlı birer yapı olarak ancak dilde bulduklarını belirtir. Böyle bir sonuca, kavram realistleri ve nominalistlerle yaptığı yoğun tartışmalardan sonra varan Abelardus, bu yapıların, zihinle olan ilişkilerine, kuruluşları bakımından son derece büyük yer ve önem verir.

Abelardus’ un oldukça verimli bir yazım hayatı olmuştur. *Bir Mutsuzluk Öyküsü* (*Historia Calamitatum*) adlı eserinin asıl konusu kendi öz yaşamıdır. Aristoteles’in *Organon*’u üzerine birçok yorum yazmıştır. *Sic et Non* (‘Evet ve Hayır’) adlı yapıtında, birbirine karşıt görüşleri dile getirmiştir. *Theologia Summi Boni* (‘En Yüce İyinin Tanrıbilimi’), *Introductio ad Theoligan* (‘Tanrıbilime Giriş’), *Theologia Christiana* (‘Hristiyan Tanrıbilimi’) adlı yapıtlarının tek ortak konusu kutsal üçleme (trinite) dir.

Abelardus, *Filozof, Yahudi ve Hristiyan Arasında Diyalog* adlı yapıtında da, etik eylemleri konu alır. Bu ilginç yapıtta, din adamları ile filozofların etik alana bakışları karşı karşıya getirilir. Tek Tanrılı dinlere, özellikle Yahudiliğe ilişkin eleştirel bir tavır takınılır. Yapıtta sunulan filozof, bir Antikçağ filozofudur. Yapıtın üç kişisi de kurmaca bir dizgede

‘erdem’, ‘eylem’, ‘en yüce iyi’ gibi kavramları anlamsal boyutlarıyla, bağlamlarına göre tartışırlar. Bu yapıtını, Abelardus, tamamlayamadan vefat etmiştir.

Beş Tümel: (Cins, Tür, Ayrım, Hassa, İlinek)

Paris’te felsefe ve özellikle da mantık öğrenimi görmüş olan Abelardus’ un felsefeye ve Ortaçağ düşüncesine olan en önemli katkısı, tümeler problemini, ontolojik bir problem olmaktan büyük ölçüde çıkartarak, mantıksal ve epistemolojik bir problem haline getirmesi olmuştur. Ona göre, buradaki problem, düşünceyle gerçeklik arasında nasıl bir ilişki bulunduğu sorunuyla ilgili olan epistemolojik bir problemdir. Buna göre, genel kavramlara karşılık gelen tümelerin gerçeklikte var olup olmadıklarını bilmesek bile, genel kavramlarımızın ve genel terim ve sözcüklerin var olduğu herkes için açıktır. Örneğin Sokrates ismiyle isimlendirilen bir kimse, gerçekten de var olduğu için özel isimlerde hiçbir güçlük söz konusu olamaz. Fakat ‘insan’ sözcüğü ile adlandırılan genel bir yapı (cins), tümel bir varlık olmadığı için genel isimlerde ortaya bir güçlük çıkmaktadır. Abelardus’ a göre, bu güçlük, insan zihninin soyutlama yapma, soyutlamalar oluşturma gücüne sahip bulunduğunu kabul etmekle çözülür. Buna göre, insan zihni, sadece bireylerin, örneğin Sokrates’in, Platon’un kavramlarına sahip olmakla kalmaz; ama, bu bireylerin çeşitli yönlerine ilişkin genel fikir ve kavramlara ulaşır. Ona göre, biz, bireyden, örneğin Sokrates’in somut bireyselliğinden akıllılığı (ayrım) ve hayvanlığı (yakın cins) soyutlayabiliriz. Platon, Aristoteles ve başka birçok insan daha söz konusu olduğunda aynı şeyi yaparız. “İnsan” genel kavramına ya da tümeline işte bu şekilde, yani Sokrates, Platon, Aristoteles ve başka insanların bu yönleri üzerinde yoğunlaşmak suretiyle ulaşırız. O halde, ona göre tümel kavramlar, soyutlamalardır ve soyutlama yoluyla oluşturulurlar. Soyutlama oldukları sürece de gerçektirler.